

Ус М. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДОГОВІРНИХ І ДЕЛІКТНИХ ВИМОГ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ДОГОВОРОМ ТІЛООХОРОННИЦТВА

Нерідко на практиці виникають ситуації, коли при виконанні договірних зобов'язань здоров'ю (життю) одного з контрагентів (фізичної особи) через винну поведінку іншого завдається шкода. Постає законне запитання про те, за правилами якої шкоди здійснювати таке відшкодування – договірної чи деліктної, оскільки, з одного боку, порушено особисте немайнове право – право на життя і здоров'я, з іншого, – не виконано належним чином договірного обов'язку, як-от: надати послугу, виконати роботу, передати річ.

З огляду на положення ст. 1196 ЦК можна зробити висновок, що така конкуренція договірних і деліктних вимог вирішується на користь деліктної вимоги. При цьому варто вказати на не зовсім вдале формулювання назви і правила, закріпленого у ст. 1196 ЦК, оскільки буквальне тлумачення призводить до висновку, що шкода завдається потерпілому у зв'язку з виконанням ним договірних зобов'язань. Проте, така шкода за суттю відповідної норми є наслідком дій не самого потерпілого, а його контрагента при неналежному виконанні саме останнім договірних зобов'язань на користь потерпілого. У випадках із односторонніми договірними зобов'язаннями потерпілий взагалі виступає виключно кредитором, отже жодних обов'язків він тут не виконує. Враховуючи наведене, назву і зміст ст. 1196 ЦК слід формулювати як «шкода, завдана фізичній особі під час виконання договірних зобов'язань». Крім того, назва аналізованої статті не зовсім узгоджується з її змістом за обсягом регулювання: правильніше у назві зробити вказівку на шкоду, завдану саме здоров'ю (життю) фізичної особи, тим самим виключивши зі сфери її дії шкоду, заподіяну майну контрагента під час виконання договірних зобов'язань.

Розглядаючи випадки завдання шкоди здоров'ю (життю) фізичної особи під час виконання договірних зобов'язань, неможливо оминати увагою ситуацію, що може мати місце при невиконанні (неналежному виконанні) зобов'язань, котрі виникають на підставі договору охорони життя та здоров'я фізичної особи (тілоохоронництва). Предметом даного договору є особисте немайнове благо у вигляді життя і здоров'я фізичної особи у конкретному стані. В результаті невиконання чи неналежного виконання охоронцем своїх обов'язків за договором, підохоронній особі може бути завдана шкода неправомірними діями третіх осіб. У такому разі у потерпілого виникає право пред'явити вимогу про її відшкодування до безпосереднього заподіювача шкоди (деліктна вимога). Однак постає питання про те, а чи можна вимагати відшкодування такої шкоди від охоронця, котрий не виконав чи неналежним чином виконав свої обов'язки за договором охорони. Відповідно – чи можливо за таких умов вести мову про конкуренцію вимог, проте конкуренцію в широкому розумінні, оскільки вимоги особи, якій завдано шкоду, є різнонаправленими – до охоронця як контрагента за договором і до безпосереднього заподіювача шкоди.

Насамперед слід зазначити, що питання про обсяг і умови відповідальності охоронця не можна вважати належно врегульованим на законодавчому рівні. У ч. 2 ст. 8 Закону України «Про охоронну діяльність» лише вказується, що в договорах про надання послуг охорони фізичних осіб відповідно до положень ЦК визначаються умови відшкодування суб'єктом охоронної діяльності шкоди, заподіяної через неналежне виконання своїх зобов'язань. Проте, з ЦК, де договору охорони присвячена всього одна ст. 978, однозначно не впливають умови такого відшкодування. Видається, що на цю ситуацію положення вище аналізованої ст. 1196 ЦК розповсюджуватися не мають. Це пояснюється тим, що в наведеній ситуації безпосереднім заподіювачем шкоди виступає третя особа, а не контрагент за договором (охоронець). Якщо шкода, наприклад, завдається перевізником під час виконання зобов'язань за договором перевезення, то там безпосередньо поведінка перевізника призводить до заподіяння шкоди. Тут же маємо складний (подвійний) причинний зв'язок: між невиконанням (неналежним виконанням) договору і наслідками у вигляді ушкодження здоров'я (смерті), а також між протиправною поведінкою третьої особи і наслідками

у вигляді ушкодження здоров'я (смерті) підохоронної особи. У зв'язку з цим умови і обсяг відповідальності охоронця має визначатися як для договірної відповідальності. Зокрема, вину необхідно трактувати як нежиття зобов'язаною особою всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання.

Що стосується форми відповідальності охоронця, то уявляється, що вона може виражатися у вигляді штрафу. Обов'язок же з відшкодування шкоди необхідно покладати на охоронця лише тоді, коли це передбачено відповідним договором. В ньому також доцільно визначити максимальний розмір відповідальності охоронця. В такому випадку це буде договірна вимога до охоронця з боку підохоронної особи. Проте виконання обов'язку з відшкодування шкоди охоронцем не має призводити до припинення відповідного обов'язку у деліквента або якимось чином впливати на розмір відшкодування шкоди останнім. Оскільки, в протилежному випадку, відповідальність деліквента буде залежати від відшкодування шкоди охоронцем і фактично безпосередній заподіювач зможе уникати відповідальності, що є неприпустимим. Наведені правила доцільно закріпити на законодавчому рівні.

Отже, коли при виконанні договірних зобов'язань шкода завдається третьою особою, то контрагент, не зважаючи навіть на те, що існує причинний зв'язок між невиконанням (неналежним) виконанням ним договору і шкодою, несе лише договірну відповідальність на умовах і в обсязі, що визначаються відповідно до закону і договору. При цьому в наведеній ситуації конкуренції вимог не виникає, оскільки отримання відшкодування шкоди від охоронця (якщо це передбачено договором охорони) не має позбавляти потерпілого права на пред'явлення деліктної вимоги до безпосереднього заподіювача шкоди. При конкуренції ж вимог діє правило, за яким задоволення будь-якої однієї вимоги призводить до припинення іншої. Таке правило не застосовується лише тоді, коли вимоги до різних осіб не співпадають за розміром. Приміром, у випадку конкуренції договірної вимоги до страховика за договором майнового страхування і деліктної вимоги до заподіювача шкоди: якщо у випадку пред'явлення вимоги до страховика розмір отриманого відшкодування не покриє всього розміру збитків, то досягувати фактично недоотримане можна за допомогою пред'явлення вимоги до деліквента.